

PERENITATEA DESENULUI CA FORMĂ ȘI EXPRESIE ÎN ARTA CONTEMPORANĂ

Rezumatul tezei de doctorat

Teza *Perenitatea desenului ca formă și expresie în arta contemporană* pune în discuție două direcții de cercetare: un studiu teoretic asupra desenului, însoțit de o selecție subiectivă a unor artiști considerați relevanți pentru cercetarea noastră, precum și o cercetare asupra creației personale, studiul teoretic susținând demersul artistic personal.

Am ales desenul ca subiect al tezei de doctorat considerând că acesta a avut întodeauna și are în continuare un rol important în creația oricărui artist, indiferent de mediul în care se exprimă. Definițiile, conceptele și convingerile despre desen au fost revizuite astfel încât desenul să poată fi redefinit ca formă și expresie în arta contemporană.

Capitolele abordate în această lucrare pleacă de la general spre particular, plecând de la o definiție generală a imaginii, trecând printr-un scurt istoric și prezentând tehnici specifice desenului, făcând legătura cu celelalte medii, prezentând importanța desenului pentru acestea și ajungând la un plan subiectiv ce ține de contemplare, de interpretarea mediului exterior (desenul abstract, desenul în peisaj), mergând mai departe spre contemporan, spre un plan care se separă de tradițional, unde nu sunt reguli, totul este permis, un plan în care tehnicile de lucru se amestecă iar desenul duce spre o altă formă de expresie care se desprinde de convențional.

Teza este structurată în cinci capitole, **primul capitol**, intitulat *Permanența desenului – crearea unui precedent*, pornește de la definirea noțiunii de imagine, *Imaginea ca reprezentare a realității și a irealității* (subcapitolul 1.1.), apoi trece printr-un scurt istoric al desenului, *Evoluția desenului – scurt istoric* (subcapitolul 1.2.), ajungând la enumerarea câtorva tehnici tradiționale ale desenului, *Tehnici tradiționale ale desenului* (subcapitolul 1.3.).

Desenul este imagine, figurativă sau abstractă, liberă de reguli. Desenul este o imagine artistică, prin care se conturează o viziune nouă asupra realității, datorită mijloacelor de exprimare specifice desenului.

Pornind de la desenul pregător pentru o lucrare până la dobândirea valorii autonome, de la desenul creat din linie de contur la desenul modelării formei, acesta capătă o

valoare estetică. Linia, gestul, codurile liniare, urmele și tehnica instrumentelor, aptitudinile desenului, expresivitatea, subiectul și forma alcătuiesc o complexă constelație încorporată în crearea desenului.

Capitolul al doilea denumit *Necesitatea cunoașterii și recunoașterii desenului în pictură, sculptură, grafică*, tratează desenul ca schiță în linie, *Desenul – formă, linie, schiță* (subcapitolul 2.1.), subcapitolul 2.2. analizează relația desenului cu gravura, *Desenul în gravură*; precum și cu pictura, *Desenul pictural*, (subcapitolul 2.3.), iar în final legătura desenului cu sculptura *Desenul sculptural*, (subcapitolul 2.4.).

Thomas Munro afirmă: *desenul poate fi o artă independentă care produce forme finite sau o componentă a altor arte cum ar fi pictura, unde el cuprinde schițe preliminare și forme pictate direct cu penelul*, subliniind caracterul independent al acestei forme artistice precum și legătura strânsă dintre desen și celelalte arte.

Schițele în desen sunt apreciate pentru expresivitatea lor, pentru inspirația de care dau dovadă precum și pentru inovație, aspecte importante ale unei schițe în orice tehnică, deoarece fac parte dintr-un lanț al evoluției, invitând secvențe cognitive și proceduri practice. Esențialul schiței este sugerat de închis-deschis, ambiguitate, imprecizie, permite interpretarea și reinterpretarea, pretându-se la corectare, răzgândire, redesenare.

Deanna Petherbridge consideră că posibilitățile desenului par limitate față de cele picturale. Linia în sine, abstractă, directă sau imitativă, nu există în lumea vizibilă. Ea e o convenție de reprezentare, un element principal în ansamblul formal de a face artă, linia referindu-se la forță, la direcție.

Plecând de la premiza gravurii ca și mediu, desenul în gravură devine un mijloc, o cauză, o funcție, iar în final gravura rămâne o extensie și o proiecție a desenului. Eugène Delacroix declara: *Gravura este o adevărată traducere, adică arta de a transpune o idee dintr-o artă într-alta*, astfel susținând caracterul peren și inter-conectat al desenului.

Gombrich menționează: *Lucrările de artă nu sunt oglinzi, dar au în comun acea insesizabilă magie a transformării care este atât de greu de exprimat în cuvinte*. Desenul în gravură este tot desen, gravura fiind în final, prin transpunere și reproducere, o oglindire a desenului. Scurta trecere printre câteva dintre tehnicile tradiționale ale gravurii ne-a ajutat în cercetarea noastră să înțelegem diversitatea, gestul și particularitatea formei și expresiei desenului în procesul tehnic-creativ al gravurii.

Considerăm că desenul este nelipsit și obligatoriu în creația picturală, ocupând un loc important în realizarea compoziției și construcției elementelor componente unei picturi. Read

Herbert punctează: *Linia nu dispare în mod obligatoriu atunci când se trece de la desen la pictură.* Herbert îl menționează pe Blake William (1757-1827), pictor și gravor, care susținea că linia este unul sau chiar singurul mijloc de a picta, astfel linia promovându-se la rang de element esențial al oricărei arte.

Artista contemporană Silvia Bächli, consideră că desenul este o apariție în mișcare, o abatere nuanțată, un schimb în câmpul gravitațional, care atrage indirect atenția asupra obiectului și plămuirii visului, care nu vor fi niciodată concretizate în desen. A desena înseamnă a intra într-un teritoriu neatins, a te învârti și plimba prin el, a crea un spațiu și a-l cerceta, a lucra cu și împotriva vârstei hârtiei. Desenul deschide spații interioare și există în acele spații fără a le ocupa în totalitate.

Dacă *a picta înseamnă a însufleși desenul, a face să înflorească forma*, după cum afirmă André Lhote atunci desenul va fi nelipsit din creația picturală.

În desen sau pictură forma este sugerată în spațiu, iar în sculptură forma este poziționată în acel spațiu.

Sculptorul Stephen Talasnik susține: *frumusețea desenului pentru sculptură este o formă care adaugă o dimensiune evitând vizualizarea bidimensională. Desenul este un mijloc vizual abstract care cercetează posibilitățile infinite ale formei. Desenul este un instrument pentru invenție, el devenind un mod de gândire în timp ce sculptura oferă dovada formei tridimensionale. Desenul este procesul de gândire în timp ce sculptura este realizarea materială. Sculptura este un finit, iar desenul este infinit.*

Desenul este o formă bidimensională iar sculptura este forma tridimensională a desenului.

Cel de-al treilea capitol intitulat *Desen, pragmatism și contemplație*, este structurat în trei subcapitole astfel: *Contemplarea imaginii* (subcapitolul 3.1.); *Arta abstractă și desenul abstract* (subcapitolul 3.2.); *Peisajul și desenul în peisaj* (subcapitolul 3.3.).

Pictând un peisaj, artistul nu urmărește să descrie aspectul vizibil al peisajului, ci să ne comunice ceva despre peisajul contemplat, afirma Read Herbert. Dacă desenul este imagine și este expresie, atunci orice desen este demn de a fi contemplat, contemplația și starea de contemplație nu este legată doar de natură.

Desenul contemporan nu mai reprezintă doar o realitate statică – în funcție de tehnica folosită sau chiar de suprapunerea și interferarea cu alte medii artistice, desenul poate fi încărcat de emoție și manifestări sufletești.

În încercarea de a da o definiție desenului abstract, am căutat să definim mai întâi cuvântul abstract. Abstract înseamnă, detașat de obiecte, de fenomene sau de relațiile în care există realitate; fără legătură cu date sau fapte concrete, greu de înțeles din cauza lipsei de ilustrări concrete. Realitatea nu se deformează ci se transformă total, trecând printr-o gândire critică, analitică, sintetică, apelând la mijloace plastice pentru a reda o lume dincolo de imagini, dincolo de realitate.

Desenul abstract este o formă de expresie subiectivă, un procedeu al unei imaginații creatoare. Îndepărtarea de realitatea obiectivă ne ajută să descoperim, dintr-o altă perspectivă, un nou aspect al realității, cu un nou sens, cu o mai mare atenție acordată culorii, texturii, ritmului, formei și liniei.

Desenul abstract este realitatea deformată, transformată, o altă perspectivă a realității, idei din impresii, unde geometria, forma, ritmul, armonia interferează.

Rosario Assunto definește peisajul ca: *natura care ca obiect de experiență estetică se constituie în imagine finită a infinitului, spațializând în sine propria temporalitate absolută.*

André Lhote susține că indiferent dacă e vorba de desen, valori, culori sau suprafețe, exagerarea, diminuarea și suprimarea ar trebui să existe în practica compozițională a peisajului. Pornind de la realitatea obiectivă a peisajului, peisajul abstract ar putea fi înlocuirea formelor organice cu cele anorganice.

La baza desenului care imită natura se află o serie de forme exterioare, care împreună formează o realitate nouă asupra naturii. Peisajul realist este o artă obiectivă iar cel abstract o artă subiectivă. În ambele situații este nevoie de experiență vizuală, creativitate, emoție, atitudine, disponibilitate și sensibilitate în redarea acestuia în desen.

Dacă desenul după natură este un studiu, atunci natura va fi examinată cu atenție, urmărind detaliile, astfel fixându-se în conștiința noastră imaginea clară, care mai apoi poate fi interpretată, deformată, până la abstractizarea totală a ei.

Capitolul al patrulea denumit *Desenul tridimensional*, cuprinde subcapitolele: *1. Desenul între planeitate și relief, 2. Desenul neconvențional, 3. Tendințe contemporane în desen.*

Una din direcțiile desenului ca și formă ar fi desenul în relief, desen care se situează undeva între desenul bidimensional și desenul tridimensional. În acest tip de desen, pe lângă simțul vizual, un rol important îl are simțul tactil. Am ales să expunem tehnica tiparului sec în acest subcapitol și nu în cel despre desenul în gravură pentru rolul important pe care îl are

acesta în cercetarea noastră și anume forma desenului care se manifestă în două feluri: în plan și în relief.

Să depășești limitele și canoanele, impuse într-o formă sau alta, duce la noi căutări, la noi întrebări, la altfel de desene, *să vrei să stăpânești pe deplin practica unei arte, înseamnă să cucerești libertatea de a te folosi de ale ei mijloace cu siguranță și dezinvoltură* afirmă Paul Valéry.

Am ales să prezentăm lucrările unor artiști în acest subcapitol datorită materialelor neconvenționale folosite în realizarea lor. Ele au ca punct de plecare și inspirație desenul tradițional, acesta fiind transpus într-un mediu neconvențional artei. În aceste cazuri avem de-a face cu un desen situat între planeitate și relief, dar pentru că intervin materialele neconvenționale, neobișnuite pentru desen, imaginile prezentate pot fi catalogate drept desene neconvenționale.

Avem nevoie de un sens larg în redefinirea desenului - interferând cu atât de multe medii, desenul contemporan nu mai poate fi un desen individual sau un desen pregătit pentru o lucrare, dar nici un desen în totalitate autonom, datorită generozității de a explora forma și expresia în atât de multe medii.

Artiștii produc imagini cu ajutorul materialelor neconvenționale pentru exprimarea viziunii lor în artă, prin care se face trimitere la desen, acesta devenind un experiment, un punct de pornire în creație, o punte de legătură între convențional și tradițional cu contemporanul și experimentul.

O direcție a desenului ar fi cea înspre animație, unde desenul devine cadru dintr-o animație. Artiști ca Francis Alys și Valerio Berruti sunt preocupați de animația desenului cadru cu cadru. Aici desenul deservește animația, el devine un mijloc, o secvență, o parte constitutivă și componentă a unei lucrări de alt gen, cu altă formă stilistică.

Tehnicile tradiționale ale desenului sunt însoțite de noi abordări, împingând de multe ori limitele desenului înspre colaj, pictură, sculptură, ilustrație, animație, instalație, performance. O gamă largă de stiluri, genuri și subiecte sunt evidențiate în diverse forme, de la miniaturi până la suprafețe de zeci de metri pătrați.

Artiștii consideră în continuare desenul o abordare esențială, pentru a se adresa și a interacționa cu lumea de azi.

Desenul ne înconjură zilnic sub diferite forme. Relevanța și longevitatea desenului nu au fost puse niciodată la îndoială, nu a fost considerat mort de către artiști sau critici de artă, la fel ca și pictura. Emma Dexter menționează două aspecte principale ale desenului de azi, cel conceptual, cu discurs teoretic unde linia este un semn abstract, și cel tradițional.

Desenul este o senzație, un sentiment, o atitudine, precizează Anne Ellegood.

Scopul artei contemporane în general, este să stârneasă, să provoace. Artistul investește valoare economică și psihică în practica sa, aceasta fiind mai intensă, datorită acestei perioade în care timpul are o altă valoare, dată de tehnologia care avansează permanent.

În comparație cu desenul tradițional, unde avem o imitare a realității în plan bidimensional, în arta contemporană desenul se reafirmă, se redefinște fiind mai mult legat de gândire, de a simți, de inteligență, de inovație, de concepție, de tridimensional.

Cel de-al cincelea capitol, care constituie și ultima parte a lucrării este dedicat cercetării și creației personale, este structurat în cinci subcapitole, denumirea fiecăruia fiind chiar titlurile proiectelor, încheiate sau în curs de desfășurare.

Pentru că m-am refugiat în lumea semnelor, pentru proiectul *Peisajul Braille* am ales alfabetul Braille ca și mijloc de exprimare. De fapt, acest proiect se vrea a fi o cercetare la nivelul percepției spațiului plastic și de către nevăzători.

Consider că o imagine reflex poate fi o anticipare a ceea ce se afla dincolo de limitele acestei lumi, de aici și titlul proiectului *Dincolo de imagini*.

În proiectul *Peisaj*, trecerea de la un peisaj existent la unul imaginar și invers, nu se bazează pe o imagine figurativă ci pe imaginea simbolică, negrul sau culoarea fiind în egală măsură purtătoare de simbol.

Expoziția *LandEscape* unește o selecție de desene care fac parte din seriile de lucrări *Peisaj existent*, *Peisaj imaginar*, *Dincolo de imagini*, lucrări în care tratarea abstractă a peisajului în desen este subiectul general.

Necesare tezei, am adăugat introducerea, concluzia, bibliografia, lista ilustrațiilor, compusă atât din imagini care documentează partea teoretică cât și imagini din creația și cercetarea personală.

În evoluția desenului au avut loc schimbări majore, datorită relației permanente cu alte medii artistice care la rândul lor au trecut prin etape de dezvoltare, extindere și inovație. Datorită caracterului peren, forma și expresia desenului se schimbă de la o imagine la alta, de la o tehnică la alta, desenul la rândul său dobândind un caracter evolutiv și inovator.

Cercetarea doctorală ne-a ajutat să aprofundăm studiul teoretic în relație și în paralel cu demersul practic personal, studiul teoretic constituind o susținere a demersului personal.

În urma cercetării noastre putem concluziona că desenul în arta contemporană nu este doar arta de a reprezenta un obiect prin linii, alb-negru, în tehnici tradiționale. Caracterul peren al desenului în arta contemporană este dat de alăturarea sa cu noile medii de exprimare, fie ele digitale sau neconvenționale, prin ajutarea sau susținerea lor, acestea remarcându-se mai tot timpul în orice formă de artă contemporană.